

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Verkenning van pistes voor indicatoren voor het meten van impact van crisissen in armoedesituaties

Deliverable 1.3.1. voor het onderzoeksproject BE-FAST

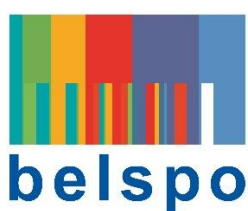

Mei 2025

**STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE,
BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING**

In het kader van:

BRAIN-be 2.0, Belgian Research Action through Interdisciplinary Networks

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Inleiding	4
1. Financiële impact.....	5
1.1. Sociale bijstand	5
1.2. Inkomens uit arbeid	6
1.3. Schulden.....	7
1.4. Uitgaven	8
1.5. Spaargeld	9
2. Voedselhulp.....	10
3. Energie en water	11
4. Zorg en Welzijn.....	13
4.1. Gezondheid	13
4.2. Welzijn en Hulpvragen	15
5. Wonen	16
6. Onderwijs	17
7. Klimaat.....	18
8. Besluit	19
9. Bronnen	21

Inleiding

Dit is de tweede paper op basis van de werkzaamheden van het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede in het kader van het onderzoeksproject BE-FAST (*Data Infrastructure and Indicators for Fast Monitoring of Social and Labour Market*). In het project BE-Fast doen de KU Leuven (Centrum voor Sociologisch Onderzoek) en de Universiteit Antwerpen (Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck) - in samenwerking met het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede - een onderzoek naar de mogelijkheden om de bestaande data-infrastructuur te verbeteren en sneller te kunnen inspelen op crisissen. BE-FAST wordt gefinancierd door het Federaal Wetenschapsbeleid BELSPO in het kader van het BRAIN-be 2.0 onderzoeksprogramma, met cofinanciering door de POD Maatschappelijke integratie en de FOD Sociale zekerheid¹.

Doelstelling van het project is om tot betere data in crisissituaties te komen. De drie partners in het onderzoeksproject brengen samen de bestaande socio-economische databronnen in kaart, waarbij de bestaande data geëvalueerd worden en op zoek gegaan wordt naar tekorten en onderbenutte of onbekende databronnen. Het project moet uitmonden in een beter inzicht in een verbeterde en vernieuwde data-infrastructuur, voorstellen tot nieuwe indicatoren en een werkwijze om in de toekomst voor een goede sociaaleconomische monitoring te zorgen.

Tijdens de pandemie volgde het Steunpunt tot bestrijding van armoede de werkzaamheden van de verschillende overheden van dichtbij op en zorgde het voor informatie over de impact op het terrein en formuleerde het adviezen en aanbevelingen^{2 3 4}. Op basis van deze werkzaamheden maakte het Steunpunt in een eerste paper (deliverable 1.2.1.) een thematisch overzicht van de impact op armoede in verschillende levensdomeinen die relevant zijn tijdens een crisis zoals de COVID-19 pandemie, op basis van werkzaamheden en publicaties van het Steunpunt tot bestrijding van armoede en van andere actoren.

De focus ligt hierbij op de COVID-19-crisis, maar een aantal keer verwijzen we ook naar impact van andere crisissen zoals de energie- en Oekraïne-crisis.

Daarnaast organiseerde het Steunpunt tot bestrijding van armoede vier bijeenkomsten waarop het de bevindingen van de drie onderzoekspartners voorlegde aan een overleggroep van stakeholders. Het Steunpunt baseert zich daarbij op zijn jarenlange ervaring met de overlegmethode⁵. Centraal in de overlegmethode staan de structurele en bestendige organisatie van de participatie van mensen in armoede en hun verenigingen en de dialoog met een verscheidenheid van actoren.

In deze paper (deliverable 1.3.1.) bekijken we de pistes voor indicatoren voor het meten van impact van crisissen in situaties van armoede en bestaansonzekerheid, op basis van de situaties die we

¹ Een beknopte beschrijving van het onderzoeksproject is te vinden op de [website van BELSPO](https://www.belspo.be/belspo/brain2-be/projects/BE-FAST_N.pdf). https://www.belspo.be/belspo/brain2-be/projects/BE-FAST_N.pdf

² Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). *Interfederale nota over de impact van de Covid-19-crisis in situaties van armoede en bestaansonzekerheid*, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

³ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). *Overzicht van COVID-19-maatregelen, ter ondersteuning in situaties van armoede en bestaansonzekerheid*, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

⁴ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2020). *Advies van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting over vaccinatie tegen COVID-19 tijdens de acute fase van de pandemie*, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

⁵ Demonty, F., de Vaal, D., Stroobants, V., Van Hootegem, H. (2020). *Rethinking social protection: a socio-constructivist perspective. Elementen van sociale bescherming op basis van overleg met actoren in de strijd tegen armoede*.

geïdentificeerd hebben in de eerste paper (deliverable 1.2.1). Op deze manier willen we de blind spots in eerdere dataverzameling aanduiden, en dus mogelijke pistes aangeven voor gegevensverzameling om een beter zicht te krijgen op deze situaties met impact van crisissen. De elementen in vet in de verdere tekst zijn concrete pistes voor indicatoren voor het meten van impact.

In een derde paper (deliverable 1.4.1.) werken we deze beschikbare indicatoren uit, met informatie over de originele bron, de periodiciteit van de data, relevante recente cijfers, en commentaren van de overleggroep. Tegelijk geven we situaties aan waar nog verder onderzoek kan gebeuren met betrekking tot bepaalde mogelijke indicatoren, en de nodige gegevensverzameling daarvoor.

1. Financiële impact

1.1. Sociale bijstand

- **Administratieve data met betrekking tot de dienstverlening door OCMW's**

De [Barometer voor Maatschappelijke Integratie](#) biedt gegevens over verschillende aspecten van maatschappelijke integratie, zoals het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI), het Leefloon (LL), het Geïndividualiseerd Project voor Maatschappelijke Integratie (GPMI), de Financiële steun en de Socioprofessionele Integratievrijstelling (SPI). Daarbij biedt de Barometer⁶ gegevens met betrekking tot het aantal personen dat **een leefloon ontvangt per 1000 inwoners**, uitgesplitst per gewest of gemeente. Deze gegevens zijn interessant om op te volgen als piste voor indicator van de socio-economische impact van een crisis.

Helaas ontbreken er gegevens over andere vormen van dienstverlening, zoals voedselhulp en schuldhulpbemiddeling, terwijl deze juist sterk beïnvloed werden door de crisis.

In dit kader was de enquête ter monitoring van de sociale impact van COVID-19 op de OCMW's die de POD MI vijf keer organiseerde, heel interessant. Ze resulteerde in data over de hulpverlening naast het leefloon (zoals voedselhulp, financiële hulp en schuldhulpbemiddeling) die normaal gezien niet verzameld worden⁷. Net deze soorten hulpvragen stegen sterk. Het zou dus bijzonder interessant zijn om systematisch en blijvend die data te verzamelen en ze publiek toegankelijk te maken. Er kan nagegaan worden of en hoe de enquête ter monitoring van de OCMW's behouden, verbeterd en uitgebreid kan worden. De resultaten van de vijfde enquête dateren van november 2021. Een zesde enquête werd gelanceerd, maar tot op heden is er enkel een beknopte update met resultaten gepubliceerd in september 2022⁸. Dat betekent dat er vanaf mei 2022 geen verdere en gedetailleerde cijfers beschikbaar zijn over de andere maatschappelijke hulpverlening door OCMW's.

⁶ POD Maatschappelijke Integratie (s.d.). [Barometer voor Maatschappelijke Integratie](#).

⁷ *Ibid.*

⁸ POD Maatschappelijke Integratie (2022). [Monitoring van de OCMW's – update september 2022](#).

1.2. Inkomens uit arbeid

- **Hyperflexibele statuten**

Inkomens uit jobs met hyperflexibele statuten zijn extra kwetsbaar: flexi-jobs, dagcontracten, nuluren, uitzendwerk, deeltijdwerk, of jobs in de platformeconomie. Sommige ervan vallen buiten het sociaal vangnet, omdat ze niet toelaten om sociale rechten op te bouwen. Bovendien is het inkomen niet alleen laag maar ook zeer onzeker en volstaat het niet om mensen uit de armoede te halen. Er zijn dus gegevens nodig rond deze crisisgevoelige, kwetsbare inkomens en de mate waarin hun inkomensverlies al dan niet gecompenseerd wordt door het sociaal vangnet en/of crisismaatregelen, om zo mogelijke blindspots in het sociale beleid te vermijden en te zorgen dat niemand tussen de mazen van het vangnet valt. We kijken hiervoor ook uit naar de resultaten van het onderzoeksproject CHANGE⁹.

- **Aantal voorschotten op sociale uitkeringen**

Cijfers over de evolutie van het aantal voorschotten op sociale uitkeringen, het aantal personen met een aanvullend leefloon bij hun beroepsinkomen en het aantal werkenden met leefloon zijn momenteel niet opgenomen in de [Barometer voor Maatschappelijke Integratie](#). Nochtans dragen deze data bij tot een beter beeld van deze situaties¹⁰.

Hierbij is het interessant om te kijken naar het aantal **volledig vergoede werklozen**¹¹ alsook het aantal **tijdelijk werklozen**¹². Het aantal tijdelijk werklozen (bijvoorbeeld door seizoensgebonden werk of tijdelijke economische schommelingen) is zeker een belangrijke indicator voor de mate van arbeidsmarktinstabiliteit.

- **Informele economie**

De informele economie mag dan moeilijk in cijfers te vatten zijn, we kunnen er niet omheen. Er moet nagedacht worden over hoe we in crisisperiodes deze vorm van precair inkomen niet uit het oog verliezen¹³. Aangezien heel wat mensen in bestaansonzekerheid (deels) afhankelijk zijn van informele werkgelegenheid, is het belangrijk om deze blinde vlek mee te nemen, om meer zicht te krijgen op de impact van crisissen op deze kwetsbare huishoudens. Gezien de moeilijkheid van concrete cijfers, kunnen we hier eventueel terugvallen op signalen van organisaties die contacten hebben met deze huishoudens.

⁹ Voor meer informatie over dit onderzoeksproject: [CHANGE | Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck | Universiteit Antwerpen](#).

¹⁰ Zie ook de pistes voor indicatoren in punt 1.1.

¹¹ De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (s.d.). [Volledig vergoede werklozen](#).

¹² De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (s.d.). [Tijdelijke werkloosheid en verwante uitkeringen](#).

¹³ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). [Solidariteit en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks verslag 2020-2021](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

1.3. Schulden

- **Schulden rond basisbehoeften**

Schuldenlast is een vaak voorkomend probleem bij mensen in armoede¹⁴. Uit de uitwisseling binnen het [Indicatorenproject](#) georganiseerd door het Steunpunt tot bestrijding van armoede, kwamen twee aandachtspunten voor indicatoren naar voren die in de context van een crisismonitoring van bijzonder belang zijn. Ten eerste wordt er een onderscheid gemaakt tussen twee soorten schulden: schulden die te maken hebben met het afbetalen van consumptiegoederen en schulden voor specifieke kosten (zoals energie, huur, school, medische zorgen)¹⁵. Deze laatste specifieke kosten betreffen vaak de basisbehoeften en kunnen we dus beschouwen als overlevingsschulden. Waar de consumptieschulden niet beperkt zijn tot mensen in armoede, is dat voor de overlevingsschulden wél het geval. Ten tweede bepaalt het uiteindelijk beschikbare budget of een gezin in armoede terechtkomt. Deze twee aandachtspunten zijn des te belangrijker wanneer we zien dat de financiële impact van de coronacrisis veel gezichten heeft, onder meer inkomensverlies, grotere uitgaven en stijgende facturen¹⁶.

De indicaties in paper 1.2.1 (*Impact van crisissen in situaties van armoede en bestaansonzekerheid*) lijken op het eerste gezicht tegenstrijdig: heel wat cijfers met betrekking tot schulden daalden, terwijl we bij de OCMW's net een sterke stijging zagen en de terreinorganisaties heel bezorgd waren. Het Observatorium voor Krediet en Schuldenlast onderzocht deze tegenstrijdige vaststelling via een aantal gesprekken met beroepskrachten uit verschillende sectoren en beroepskrachten uit de schuldsector en ging samen met hen op zoek naar verklaringen waarom mensen met financiële problemen weinig beroep doen op hen¹⁷. Dit kleinschalige, kwalitatief onderzoek is een eerste stap naar meer inzicht. Verder kwalitatief onderzoek kan een belangrijke aanvulling vormen op bestaande kwantitatieve indicatoren. Cijfers over kredieten en afbetalingen vatten onvoldoende de overlevingsschulden en de impact ervan. Indicatoren over schuldenlast zouden rekening moeten houden met de aard van de schulden en het beschikbare inkomen.

De volgende pistes voor indicatoren zijn interessant om de impact van schuldenlast tijdens crisissen op armoedesituaties te meten. Allereerst is er de **collectieve schuldenregeling (CSR)**, een gerechtelijke procedure die, onder bepaalde voorwaarden, tot doel heeft een regeling te treffen voor de schulden van een individu. Het rapport van het Observatorium Krediet en Schuldenlast richt zich specifiek op de impact van de opeenvolgende crisissen op (problematische) kredietschulden in het kader van de CSR. De cijfers in het rapport zijn afkomstig uit de jaarlijkse statistieken van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren van de Nationale Bank van België¹⁸.

¹⁴ Steunpunt tot bestrijding van armoede (2020). [Feiten en cijfers: hoeveel mensen in België hebben te kampen met schuldoverlast?](#); Zie Hoofdstuk IV 'Overmatige Schuldenlast': Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2023). [De financiële dimensie van armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2022-2023](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

¹⁵ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2004). [Een andere benadering van armoede-indicatoren. Onderzoek-actie-vorming](#), Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.

¹⁶ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2023). [De financiële dimensie van armoede. Tweejaarlijks verslag 2022-2023](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

¹⁷ Observatorium voor Krediet en Schuldenlast (2022). [Waar zijn de mensen met overmatige schuldenlast?](#).

¹⁸ Centrale voor Kredieten aan Particulieren (s.d.). [Statistieken](#).

Minnelijke schuldbemiddeling daarentegen is een buitengerechtelijke en vrijwillige procedure die, met de hulp van een schuldbemiddelaar, gericht is op de terugbetaling van opgelopen schulden¹⁹. De cijfers voor het Vlaams Gewest worden verzameld en gepubliceerd door het Steunpunt Mens en Samenleving²⁰. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in zijn geheel worden geen cijfers verzameld. In het Waals Gewest is Service Public de Wallonie (SPW), binnen het departement Action Sociale, verantwoordelijk voor de publicatie van cijfers rond minnelijke schuldbemiddeling²¹.

Een volgende piste voor indicator is het aantal **kredietnemers met één achterstallig krediet**. Het rapport van het Observatorium Krediet en Schuldenlast gaat specifiek over de impact van de opeenvolgende crisissen op (problematische) kredietenschuld. Het betreft achterstallige betalingen op consumentenkredieten, zoals leningen op afbetaling, aankopen op afbetaling en kredietopeningen, evenals (on)roerende hypotheekleningen die door natuurlijke personen zijn afgesloten voor privédoeleinden²². De gegevens zijn afkomstig van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren die op maandelijkse basis worden verzameld²³.

1.4. Uitgaven

- **Consumptiepatronen**

Om de impact van de crisis op de uitgaven van gezinnen in armoede te kunnen inschatten, is het van belang om rekening te houden met het verschil in consumptiepatronen tussen mensen in armoede en de consumptiepatronen die meestal als uitgangspunt genomen worden. Er zijn dus in de eerste plaats indicatoren nodig over de consumptiepatronen van mensen in armoede en de impact van de crisis erop. Onderzoek naar consumptiepatronen is vaak gebaseerd op enquêtes, waarin mensen in armoede niet altijd voldoende vertegenwoordigd zijn²⁴.

De inflatie en de consumptie-index worden berekend op basis van een algemeen consumptiepatroon. Een systematische berekening op basis van het consumptiepatroon van mensen in armoede is nodig. Daarnaast schudde de crisis de consumptiepatronen door elkaar, zelfs in die mate dat er vraagtekens gezet worden bij de representativiteit van de consumptiekorf in 2020²⁵. De signalen van terreinorganisaties vormen daarbij dan ook essentiële gegevens voor elke analyse en zeker in tijden van crisis.

De energiecrisis die sinds 2021 heerst, had een zware impact op het budget van de Belgen en heeft de moeilijkheden van de meest kwetsbare gezinnen nog verscherpt. Uit een enquête van ING²⁶ in november 2022, blijkt dat negen op de tien Belgen strategieën gebruiken om hun energie-uitgaven te beperken en dat zes op de tien besparen op hun dagelijkse uitgaven, zoals voeding. Reeds in 2018

¹⁹ Zie Hoofdstuk IV 'Overmatige Schuldenlast' in: Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2023). *De financiële dimensie van armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2022 – 2023*, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

²⁰ Steunpunt Mens en Samenleving (2024). *Gezinnen in budget- en schuldhulpverlening in Vlaanderen*.

²¹ Deze cijfers hebben we rechtstreeks bij hen opgevraagd.

²² Observatorium Krediet en Schuldenlast (2024). *Welke impact hadden de opeenvolgende crisissen op (problematische) kredietenschulden? Terugblik op de statistieken uit het jaarverslag 2023 van de CKP*.

²³ Nationale Bank van België (2025). *Consumptie- en hypotheek kredieten volgens de Centrale voor Kredieten aan Particulieren*.

²⁴ Schockaert, I., Morissens, A., Cincinnato, S., & Nicaise, I. (2012). *Armoede tussen de plooiën: aanvullingen en correcties op EU-SILC voor verborgen groepen armen*, Leuven: HIVA-KULeuven.

²⁵ Nationale Bank van België (2021). *Verslag 2020*, Brussel, p. 91.

²⁶ ING (2022). ING consumentenenquête. Belg haalt de broeksriem aan, Brussel, ING.

maakten energieschulden 56,2 % van de niet aan krediet verbonden schulden uit in Wallonië en 40,8 % in Vlaanderen²⁷.

Verder stelt Statbel de **indicator van materiële en sociale deprivatie** ter beschikking die het onvermogen aangeeft om bepaalde goederen of diensten, die door de meeste mensen als wenselijk of zelfs noodzakelijk worden beschouwd voor een adequaat leven, te veroorloven. Deze indicator maakt een onderscheid tussen personen die een bepaald goed, dienst of activiteit niet kunnen betalen, en degenen die het om andere redenen niet bezitten, bijvoorbeeld omdat ze het niet willen of het niet nodig achten²⁸.

Daarbij zijn er verschillende andere (sub)indicatoren beschikbaar binnen deze indicator die bedoeld zijn om het inkomen en de levensomstandigheden in kaart te brengen en die gebaseerd zijn op verschillende socio-economische variabelen zoals het inkomenskwintiel, woonstatus, opleidingsniveau, beroepsstatus, het type huishouden en gewest. Een interessante (sub)indicator om mee te nemen in het kader van dit onderzoek is **het onvermogen om een onverwachte uitgave van 1.400 euro te dekken**. De gegevens afkomstig van de jaarlijkse EU-SILC-enquête tonen het percentage mensen dat aangeeft niet in staat te zijn een onverwachte uitgave van 1.400 euro te dekken²⁹. De andere (sub)indicatoren betreffen: de onmogelijkheid om tijdig betalingen te kunnen doen, de onmogelijkheid om een week vakantie per jaar te nemen buitenshuis, de onmogelijkheid om minstens om de twee dagen vlees, kip of vegetarisch equivalent te eten, de onmogelijkheid om versleten kledij te vervangen door nieuwe kledij als piste voor indicator beschouwd, de onmogelijkheid om thuis toegang tot internet te hebben, de onmogelijkheid om regelmatig deel te nemen aan vrijetijdsactiviteiten zoals sport, film, concerten, etc.

Op het vlak van crisismonitoring gaat het om interessante indicatoren, omdat deze vrij actuele informatie biedt: in de SILC-enquête wordt gevraagd naar de actuele situatie betreffende deze aspecten, daar waar de vragen over inkomen het jaar ervoor betreffen.

1.5. Spaargeld

De belangrijkste databronnen zijn hier twee enquêtes van de Nationale Bank: de maandelijkse consumentenenquête en de enquête naar het financiële gedrag van gezinnen die de Nationale Bank organiseert als onderdeel van de Europese *Household Financial and Consumption Survey* of kortweg HFCS³⁰.

De data over spaargeld vormen een indicator voor de financiële schokdemper van gezinnen: de maandelijkse evolutie van de omvang van de spaarbuffer naar inkomenscategorie en socio-economisch profiel bieden een beeld van wie kwetsbaar is of het kan worden. Het is van belang om verfijnd genoeg te werk te gaan: we zien dat de maandelijkse evolutie van de kleine tot zeer kleine spaarbuffers het schokeffect van de crisis op sommige gezinnen aantoont. Het is duidelijk dat de groep zonder spaargeld bijzonder kwetsbaar is. Het is dan ook van belang om deze groep voldoende zichtbaar te maken in de indicatoren. De bewegingen tussen de groepen met de verschillende spaarbuffers bieden een inzicht

²⁷ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2023). *De financiële dimensie van armoede. Tweejaarlijks verslag 2022-2023*, p.85, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

²⁸ Statbel (2024). *Materiële en sociale deprivatie*.

²⁹ Statbel (2024). *Materiële en sociale deprivatie*.

³⁰ Nationale Bank van België (2023). *Household Finance and Consumption Survey (HFCS)*.

in de evolutie van de financiële positie van gezinnen. Ook voor de groep zonder spaargeld is het van belang om het profiel en het traject te kunnen nagaan.

2. Voedselhulp

- **Voedselbanken en Resto's du Coeur**

Op het vlak van voedselhulp zijn er verschillende initiatieven actief. De Belgische Federatie van Voedselbanken is een centrale actor in de voedselhulp, en waarschijnlijk het meest bekend³¹. Naast Voedselbanken zijn er nog heel wat andere actoren, zoals de OCMW's, specifieke lokale initiatieven, sociale restaurants, sociale kruideniers, de Restaurants met een hart/Les Resto's du Coeur, enzovoort. Een algemeen beeld van de voedselhulp in ons land ontbreekt echter.

Een eerste piste voor indicator om de impact van crisissen te meten op kwetsbare groepen is het **aantal mensen dat beroep doet op de voedselbanken**. De jaarverslagen van de Belgische Federatie van Voedselbanken geven de jaarlijkse Belgische cijfers weer voor het aantal mensen dat maandelijks voedselhulp krijgt³².

Een tweede piste voor indicator is het **aantal uitgedeelde maaltijden door Resto's du Coeur**. Resto du Coeur vervult een dubbele functie. De organisatie verstrekt zelf warme maaltijden aan mensen in nood, gefinancierd door voedselgiften van zowel particulieren als bedrijven. Daarnaast opereert ze als voedselbank door voedseloverschotten te verdelen aan lokale verenigingen, die op hun beurt maaltijden aanbieden aan mensen die het financieel moeilijk hebben. De Federatie van Resto du Coeur in België omvat 21 vestigingen: 14 in Wallonië, 5 in Vlaanderen en 2 in Brussel, naast 5 bijkantoren verspreid over het land. Bovendien zijn er drie mobiele Resto's du Coeur die specifieke achtergestelde gebieden in het Brussels Gewest aandoen.

- **Voedselhulp door OCMW's**

De cijfers over de voedselhulp door OCMW's waren tot nog toe een blinde vlek. De enquête die de POD Maatschappelijke Integratie opzette ter monitoring van de impact van COVID-19 op de OCMW's bood hier voor het eerst data over. Het zou heel interessant zijn om de cijfers over voedselhulp door OCMW's systematisch op te nemen in de [Barometer voor Maatschappelijke Integratie](#) van de POD Maatschappelijke Integratie (zie ook punt 1.1). De beschikbaarheid van deze data is des te belangrijker gezien de sterke stijging van voedselhulp door OCMW's die eruit blijkt.

³¹ Steunpunt tot bestrijding van armoede (2019). [Feiten en cijfers. Hoeveel mensen doen beroep op voedselbedeling?](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

³² Banques Alimentaires – Belgische Federatie van Voedselbanken (2023). [Jaarverslag 2023](#).

3. Energie en water

- **Toezichthouders**

In België zijn de bevoegdheden voor energie- en waterregulering verdeeld over de drie gewesten, elk met hun eigen toezichthouders. Op het vlak van energie beschikt elk gewest over een eigen regulator die instaat voor de regulering en het toezicht op de energiemarkt. In het Vlaams Gewest is dat de Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt (VREG), recentelijk omgevormd tot de Vlaamse Nutsregulator, in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is dat Brugel, en in het Waals Gewest neemt de Commission wallonne pour l'Énergie (CWAPE) deze rol op zich. Ook de watersector wordt regionaal gereguleerd. In het Vlaams Gewest gebeurt dit door de Vlaamse Milieumaatschappij – vanaf 1 januari 2026 wordt de Vlaamse Nutsregulator bevoegd voor water, in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door VIVAQUA en in het Waals Gewest door AQUAWAL.

- **Betalingsmoeilijkheden**

Er zijn verschillende indicatoren en gegevens beschikbaar met betrekking tot de energie- en waterlevering. We gaan ervan uit dat verschillende indicatoren op basis van de procedures bij betalingsmoeilijkheden voor de energie- en/of waterfactuur pertinent kunnen zijn voor het meten van impact van crisissen. Zeker wanneer er wordt ingegrepen in de levering van energie en/of water, kan dit duiden op ernstige betalingsmoeilijkheden.

In het kader van betalingsmoeilijkheden is het **aantal ingebrekestellingen** – een formele communicatie van de leverancier dat er een aantal aanmaningen tot betaling door de klant niet zijn opgevolgd en dat men overgaat tot verdere stappen in de procedure – een interessante piste voor indicator. Cijfers voor elektriciteit en aardgas zijn terug te vinden in de jaarlijkse rapporten van de energieregulators voor de drie gewesten. De cijfers over water zijn terug te vinden in de rapporten van de regionale waterregulators. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest worden deze gegevens echter niet publiekelijk gepubliceerd, maar vraagt het Steunpunt tot bestrijding van armoede ze regelmatig op.

Een andere indicatie voor betalingsmoeilijkheden betreft het **aantal afbetalingsplannen**. Cijfers over afbetalingsplannen betreffende energie worden jaarlijks gepubliceerd in de (sociale) rapporten voor het Vlaams Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest³³. Cijfers van het aantal afbetalingsplannen betreffende water worden jaarlijks gepubliceerd in de (sociale) rapporten³⁴.

Daarnaast is het aantal positieve LAC-adviezen of beslissingen van de vrederechter tot **afsluitingen bij betalingsmoeilijkheden** ook een piste als indicator. Zowel voor het Vlaams Gewest als voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden energiecijfers omtrent het aantal afsluitingen jaarlijks gepubliceerd in

³³ VREG (s.d.). [Documentendatabank. Sociale rapporten - Sociale statistieken over huishoudelijke afnemers](#); Brugel (s.d.). [Documentendatabank. Sociale aspecten - Rechten van huishoudelijke afnemers en werking van de gas- en elektriciteitsmarkten](#); CWAPE (s.d.). [Publications. Rapport annuel concernant l'exécution des obligations de service public imposées aux fournisseurs et gestionnaires de réseau](#).

³⁴ AQUAWAL (s.d.). [Statistieken over drinkwater en de afwatering van afvalwater in Wallonië](#).

de (sociale) rapporten. Deze rapporten worden gepubliceerd door de VREG³⁵ en Brugel³⁶. In het Waals Gewest spreken ze van een ‘cut off’ voor klanten die een prepaid-meter weigeren na een betalingsachterstand. Sinds 1 januari 2023 kunnen leveranciers de vrederechter inschakelen bij betalingsachterstanden en de ontbinding van hun contracten met klanten aanvragen. De cijfers worden jaarlijks gepubliceerd in de rapporten van CWaPE over de uitvoering van de openbare dienstverplichtingen opgelegd aan de leveranciers en netbeheerders³⁷. De watercijfers voor het aantal afsluitingen bij betalingsmoeilijkheden worden jaarlijks gepubliceerd in de rapporten van de waterregulators³⁸. De rapporten voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest worden niet publiekelijk gepubliceerd, maar de cijfers worden regelmatig door het Steunpunt tot bestrijding van armoede bij de regulators opgevraagd.

Ook het **aantal budgetmeters** zou een relevante piste voor indicator kunnen zijn om de impact van crisissen te meten. Een budgetmeter – nu een prepaid meter genoemd – voorziet dat er elektriciteit en gas kan gebruikt worden, maar enkel na voorafbetaling. Energiecijfers over budgetmeters worden jaarlijks gepubliceerd in de (sociale) rapporten voor zowel het Vlaams Gewest als het Waals Gewest. Deze rapporten worden uitgebracht door de VREG³⁹ en CWaPE⁴⁰. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn er echter geen budgetmeters voorzien.

Daarnaast is het aantal **actieve stroombegrenzers**, een apparaat dat het beschikbare vermogen voor een huishouden beperkt, een pertinente piste voor indicator. Deze minimale levering is niet gratis. Omwille van technische redenen bestaat er nog geen stroombegrenzer voor gas. De jaarlijkse cijfers worden gepubliceerd door de VREG⁴¹ voor het Vlaams Gewest, door CWaPE⁴² voor het Waals Gewest door Brugel⁴³ voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In 2022 werd de vermogensbegrenzer in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest definitief afgeschaft⁴⁴.

Voor water vormt het **aantal geplaatste debietbegrenzers** – toestellen die de maximale waterdoorstroming beperken – een pertinente indicator voor het in kaart brengen van waterarmoede in het kader van crisissen. De plaatsing van een debietbegrenzer in het Vlaams Gewest gebeurt op advies van de Lokale Adviescommissie (LAC), die in dergelijke gevallen een positief advies verleent voor de beperking van de waterlevering. Deze maatregel wordt doorgaans toegepast wanneer waterfacturen niet betaald worden, of wanneer een lopend afbetalingsplan niet wordt nageleefd, wat

³⁵ VREG (s.d.). [Documentendatabank. Sociale rapporten - Sociale statistieken over huishoudelijke afnemers](#).

³⁶ Brugel (s.d.). [Documentendatabank. Sociale aspecten - Rechten van huishoudelijke afnemers en werking van de gas- en elektriciteitsmarkten](#).

³⁷ CWaPE (s.d.). [Publications. Rapport annuel concernant l'exécution des obligations de service public imposées aux fournisseurs et gestionnaires de réseau](#).

³⁸ Vlaamse Milieumaatschappij (2023). [Statistieken algemeen waterverkoopreglement 2023](#).

³⁹ VREG (s.d.). [Documentendatabank. Sociale rapporten - Sociale statistieken over huishoudelijke afnemers](#).

⁴⁰ CWaPE (s.d.). [Publications. Rapport annuel concernant l'exécution des obligations de service public imposées aux fournisseurs et gestionnaires de réseau](#).

⁴¹ VREG (s.d.). [Documentendatabank. Sociale rapporten - Sociale statistieken over huishoudelijke afnemers](#).

⁴² CWaPE (s.d.). [Publications. Rapport annuel concernant l'exécution des obligations de service public imposées aux fournisseurs et gestionnaires de réseau](#).

⁴³ Brugel (s.d.). [Jaarverslagen](#).

⁴⁴ Ordonnantie tot wijziging van de ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de ordonnantie van 1 april 2004 betreffende de organisatie van de gasmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, betreffende wegensretributies inzake gas en elektriciteit en houdende wijziging van de ordonnantie van 19 juli 2001 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de ordonnantie van 12 december 1991 houdende oprichting van begrotingsfondsen met het oog op de omzetting van richtlijn 2018/2001 en richtlijn 2019/944, B.S., 17 maart 2022.

dit resulteert in een beperking van het waterdebiet in het betrokken huishouden. De cijfers met betrekking tot het gebruik van debietbegrenzers in het Vlaams Gewest zijn terug te vinden in de jaarlijkse rapporten van de Vlaamse Milieumaatschappij⁴⁵. In het Waals Gewest kan een debietbegrenzer worden geplaatst op beslissing van de leverancier, mits een aantal voorwaarden. De relevante cijfers hiervoor worden door het Steunpunt opgevraagd bij AQUAWAL⁴⁶. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat er daarentegen geen procedure voor de plaatsing van debietbegrenzers.

Ook is het aantal **drops door energieleveranciers** ook een mogelijke piste van indicator om de impact van crisissen te meten. Een dropprocedure wil zeggen dat de leverancier op een bepaald moment stopt met uw leverancier te zijn wegens wanbetaling. Dit betekent niet dat de klant wordt afgesloten van elektriciteit en aardgas⁴⁷. Energiecijfers voor het Vlaams Gewest worden jaarlijks gepubliceerd in de rapporten van de VREG. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest worden deze gegevens echter niet publiekelijk gepubliceerd, maar ze kunnen rechtstreeks bij de betreffende regulatoren worden opgevraagd.

Ten slotte vormt **de onmogelijkheid om de woning degelijk te verwarmen (omwille van financiële redenen)** een relevante indicator voor het in kaart brengen van de impact van crisissen. De cijfers zijn afkomstig uit de EU-SILC-enquête over materiële en sociale deprivatie. Deze cijfers worden jaarlijks verzameld en gepubliceerd door Statbel⁴⁸.

4. Zorg en Welzijn

4.1. Gezondheid

- **Sociale gezondheidsskloof**

Er bestaat een sociale gezondheidsskloof: gezondheid en toegang tot zorg hangen in sterke mate samen met socio-economische status (zoals opleidingsniveau, inkomen, activiteitsstatus)⁴⁹. België behoort zelfs tot die landen waar de gezondheidsongelijkheden tussen de hoogst en laagst opgeleiden het grootst zijn⁴⁹. Het ziekteverzekeringssysteem slaagt er niet altijd in om personen met een laag inkomen voldoende te beschermen, zeker bij een plots inkomensverlies⁵⁰. Tijdens een gezondheidscrisis is een systematische socio-economische analyse met een specifieke focus op de meest kwetsbare groepen dan ook noodzakelijk.

De Grote Coronastudie en de COVID-19-Gezondheidsenquêtes van Sciensano brachten de gezondheid van de deelnemers in kaart. Socio-economische variabelen zoals opleidingsniveau en inkomen boden een beeld van de sociale gezondheidsskloof⁵¹. Toch zijn hieraan beperkingen verbonden. Ten eerste bereiken enquêtes doorgaans niet alle groepen in dezelfde mate. Ondanks correcties kan er nog steeds

⁴⁵ Vlaamse Milieumaatschappij (2023). [Statistieken toepassing algemeen waterverkoopreglement 2023](#).

⁴⁶ 25 mai 2022 - Arrêté du Gouvernement wallon modifiant la partie réglementaire du Livre II du Code de l'environnement, contenant le Code de l'eau, en vue de réviser les conditions de la pose de limiteurs de débit par les distributeurs, *M.B.*, 19 juli 2022.

⁴⁷ Vlaanderen.be (s.d.). [Opzegbrief van leverancier: contract zal worden stopgezet](#); VREG (s.d.). [Documentendatabank. Sociale rapporten - Sociale statistieken over huishoudelijke afnemers](#).

⁴⁸ Statbel (2025). [Materiële en sociale deprivatie](#).

⁴⁹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2020). [Feiten en cijfers: bestaat er een sociale gezondheidsskloof?](#). Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

⁵⁰ OECD (2019). [Health for Everyone? Social Inequalities in Health and Health Systems](#). OECD Health and Policy Studies.

⁵¹ UAntwerpen, UHasselt en KU Leuven (s.d.). [De Grote Coronastudie 2020-2021](#); Sciensano (s.d.), [COVID-19 Gezondheidsenquêtes](#).

een vertekend of onvolledig beeld zijn. Mensen in armoede zijn vaak niet voldoende vertegenwoordigd in enquêtes waardoor hun ervaringen te weinig aanwezig zijn in de eindresultaten.

Ten tweede ging het hier telkens om online enquêtes. De digitale kloof doet de ervaringen van mensen in armoede zo nog meer uit beeld verdwijnen. De explosieve digitalisering van allerlei diensten tijdens de COVID-19 crisis beïnvloedde niet alleen de toegang tot gezondheidszorg van personen in armoede⁵² maar maakte hen nóg afweziger in de data die tijdens de crisis verzameld werden. Er moet gezocht worden naar manieren om de ervaringen van mensen in armoede mee te nemen, bijvoorbeeld via aanvullend kwalitatief onderzoek of via armoede- en terreinverenigingen.

Bij het meten van de impact van de crisis op de gezondheid op lange termijn of de gezondheidskloof is een specifieke focus op de meest kwetsbare groepen noodzakelijk. Personen in armoede kampen vaker met een slechte gezondheid en chronische klachten of aandoeningen die hen soms ook kwetsbaarder maken voor COVID-19 en voor langdurige gevolgen ervan⁵³.

- **Levensverwachting (in goede gezondheid)**

Levensverwachting zou een interessante piste voor indicator kunnen zijn in relatie tot gezondheid alsook levensverwachting in goede gezondheid. In België wordt de levensverwachting elk jaar bijgehouden door Statbel op basis van de EU-SILC-enquête. De jaarlijkse sterftetafels zijn opgedeeld naar leeftijd, gewest en geslacht⁵⁴. De **levensverwachting in goede gezondheid** geeft aan hoeveel jaren een persoon van een bepaalde leeftijd naar verwachting zal leven zonder ernstige of matige gezondheidsproblemen. Deze indicator wordt berekend op basis van zowel de algemene levensverwachting als gegevens uit enquêtes waarin respondenten aangeven hun gezondheid beoordelen als goed of slecht. De uitkomst wordt uitgedrukt in jaren. De gegevens van deze indicator zijn afkomstig van mortaliteitsstatistieken en van subjectieve gezondheidsperspectieven, zoals gerapporteerd in Eurostat⁵⁵.

- **Sterftegevallen**

De wekelijkse opvolging van het **aantal sterftegevallen**, uitgevoerd door Sciensano, kan worden beschouwd als een waardevolle piste voor indicator voor het monitoren van de impact van maatschappelijke en ecologische crisissen. Deze sterftecijfers worden wekelijks geactualiseerd op basis van gegevens uit het Nationaal Register, in combinatie met bevolkingsstatistieken die door Statbel worden gepubliceerd. Het databestand bevat informatie over alle overlijdens die in de Belgische gemeenten in de voorafgaande week (tot zaterdagmiddag) werden geregistreerd, en omvat onder meer de geboortedatum, overlijdensdatum, het geslacht, de nationaliteit, de woonplaats en de plaats van overlijden⁵⁶. Een potentiële uitbreiding van deze indicator zou erin kunnen bestaan om de sterftecijfers te koppelen aan sociaaleconomische gegevens uit het Nationaal Register, teneinde te analyseren in welke mate sociaaleconomische variabelen – zoals opleidingsniveau, inkomen of

⁵² Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). *Solidariteit en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks verslag 2020-2021*, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

⁵³ Coene, J. (2022). 'Pandemie, armoede en ongelijkheid. Een inleiding op het themadeel'. In: Coene, J. et al. (eds.) 2022. *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2021*. University Press Antwerp, Antwerpen. p. 178-204.

⁵⁴ Statbel (2024). *Sterftetafels en levensverwachting*.

⁵⁵ Eurostat (2023). *Levensverwachting in goede gezondheid*; Statbel (s.d.). *Goede gezondheid en welzijn*.

⁵⁶ Sciensano (s.d.). *Belgian Mortality Monitoring Be-MOMO*.

woonomgeving – een invloed uitoefenen op mortaliteitspatronen. Dit is in het bijzonder relevant in het kader van extreme weersomstandigheden, zoals hittegolven of overstromingen, die in toenemende mate voorkomen als gevolg van de klimaatcrisis.

- **Uitstel van gezondheidszorgen omwille van financiële redenen**

Ook het **uitstellen van gezondheidszorg omwille van financiële redenen** kan worden beschouwd als een interessante piste voor indicator voor het meten van de impact van crisissen op kwetsbare bevolkingsgroepen. De jaarlijkse cijfers over zelfgerapporteerde on vervulde behoeften aan medische zorg worden verzameld en gepubliceerd door Statbel. Deze gegevens omvatten diverse sociaaldemografische kenmerken, waaronder regio, graad van urbanisatie, geslacht, opleidingsniveau, zelfgedefinieerde arbeidsstatus, woonstatus, huishoudtype, leeftijd en inkomenskwintiel. In België wordt de monitoring van deze indicator uitgevoerd door Statbel in het kader van de jaarlijkse EU-SILC-enquête, waarna de resultaten worden gerapporteerd aan Eurostat. Eurostat vergelijkt de Belgische cijfers met die van andere lidstaten op basis van drie hoofdredenen voor uitgestelde zorg: financiële belemmeringen, wachttijden en geografische afstand tot zorgvoorzieningen⁵⁷. Daarnaast bevraagt Institut Solidaris sinds 2015 jaarlijks meer dan 1.000 mensen in Brussel en Wallonië over het uitstel van de gezondheidszorg omwille van financiële redenen. Deze gegevens omvatten leeftijd, gender, sociale groep (gebaseerd op het huishouden, diploma en beroep), beroepsstatus en de gezinssamenstelling⁵⁸.

4.2. Welzijn en Hulpvragen

- **Geestelijke gezondheid**

De sociale gezondheidskloof geldt ook voor geestelijke gezondheid⁵⁹. Ook hier is een systematische socio-economische analyse met een specifieke focus op de meest kwetsbare groepen dan ook noodzakelijk. De Grote Coronastudie en de COVID-19-Gezondheidsenquêtes van Sciensano gingen ook in op de mentale gezondheid van de deelnemers. We verwijzen hier naar de pistes in 4.1.

Personen met een armoederisico en personen in armoede kampen vaker met een slechter mentaal welbevinden⁶⁰. Bovendien werden zij vaak bijzonder hard getroffen door de crisis en verslechterde hun welbevinden hierdoor. Het is van belang om de impact van een crisis zoals de COVID-19-pandemie op het welbevinden op lange termijn na te gaan en daarbij ook rekening te houden met het cumulatieve effect van opeenvolgende crisissen (de pandemie, de energiecrisis, de Oekraïne crisis).

De EU-SILC-enquête van Statbel verzamelt op kwartaalbasis gegevens over de levensomstandigheden van de Belgische bevolking, met bijzondere aandacht voor de **algemene levenstevredenheid**. Dit zou dus een interessante piste voor indicator zijn om de impact van crisissen te meten op de mentale gezondheid, mede doordat de verzamelde gegevens sociaaleconomische variabelen omvatten, zoals

⁵⁷ Statbel (2024). [Materiële en sociale deprivatie](#); Eurostat (2024). [Self-reported unmet need for medical examination and care by sex](#).

⁵⁸ Institut Solidaris (2024). [Le report des soins de santé - Edition 2023](#).

⁵⁹ Sciensano (2022). [Ongelijkheden in geestelijke gezondheid](#); Demonty, F., de Vaal, D., Nieto Peña, M., Stroobants, V., Van Hootegeem, H. (2023). *Gezondheid: een socio-constructivistische benadering. Elementen van gezondheid op basis van het overleg met actoren in de strijd tegen armoede*, Deliverable D3.3.1, Re-InVEST.be, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

⁶⁰ Statbel (2019). [Ons gemoed lijdt onder onze financiële situatie](#).

opleidingsniveau, regio, geslacht, leeftijd, activiteitenstatus (zelfgedefinieerd) en inkomenskwintiel⁶¹. Deze monitoring kwam in 2024 tot een einde. De driemaandelijke monitoring is echter heel interessant, en een voortzetting van het initiatief is dan ook aan te raden.

5. Wonen

• Wachtlijst voor een sociale woning

Het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning is een andere piste voor indicator. Hoewel het om een structurele problematiek gaat, kan tijdens een crisis, zoals een economische recessie of natuurramp, de vraag naar betaalbare huisvesting drastisch toenemen, omdat meer mensen in financiële problemen komen en hun woning (dreigen te) verliezen. Dit aantal weerspiegelt niet alleen de directe gevolgen van de crisis, maar ook de langdurige impact op huishoudens met een laag inkomen.

Het Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW) publiceert jaarlijks gegevens over het aantal huishoudens dat in Vlaanderen op de wachtlijst staat voor een sociale woning⁶². Deze statistieken bevatten onder meer informatie over leeftijdscategorie, gezinstype, nationaliteit, geslacht en de gemiddelde wachttijd per toewijzing. In Wallonië publiceert Wallonie Logement (SWL)⁶³ een jaarlijks rapport met cijfers over het aantal huishoudens op de wachtlijst, met daarin gegevens over het type huishouden, inkomenscategorie, leeftijdscategorie, geslacht en het type woning. Voor Brussel publiceert de Société du Logement de la Région de Bruxelles-Capitale (SLRB – BGHM) jaarlijks gegevens over het aantal kandidaat-huurders. Deze gegevens omvatten onder meer het type inkomen, het aantal inkomens per gezin de woonplaats van de kandidaten⁶⁴.

• Uithuiszettingen

Hoewel het aantal uithuiszettingen een relevante piste voor indicator kan worden beschouwd om de impact van crisissen te evalueren, zijn er geen officiële statistieken over het aantal administratieve en gerechtelijke uithuiszettingen in ons land⁶⁵. Wel zijn er momenteel initiatieven om bruikbare cijfers in de toekomst te kunnen verzamelen.

• Hulp aan dak- en thuislozen

De gegevens over de hulp aan daklozen door OCMW's zijn momenteel niet opgenomen in de [Barometer voor Maatschappelijke Integratie](#) van de POD Maatschappelijke Integratie. Wel maakte POD Maatschappelijke integratie in 2024 een overzicht van een aantal maatregelen die steun bieden aan mensen zonder vaste woonplaats, zoals een referentieadres. In 2023 maakten 26.144 personen gebruik van een referentieadres voor dak- en thuislozen, waarvan 54,4 % zich inschreven bij de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's). Een andere maatregel die OCMW's aanmoedigt om

⁶¹ Statbel (2024). [Monitoring van levensomstandigheden](#).

⁶² Voor 2023 zijn er geen relevante cijfers beschikbaar over kandidaat-huurders. Door de uitrol van het centraal inschrijvingsregister (CIR) en de voorbereidende technische aanpassingen daarvoor zijn er geen complete gegevens beschikbaar op de referentiedatum van 31 december 2023. De cijfers met de referentiedatum 31 december 2022 zijn op dit moment de meest recente gegevens; Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (s.d.). [Cijfers huurders](#).

⁶³ Wallonie Logement SWL (s.d.). [Publications - Rapport d'activités](#).

⁶⁴ Slrb-bghm.brussels (2024). [Jaarverslag 2023](#).

⁶⁵ Godart, P., Swyngedouw, E., Van Crieelingen, M., van Heur, B. (2023). « Les expulsions de logement à Bruxelles : combien, qui et où ? », *Brussels Studies* [En ligne], Collection générale, n° 176, mis en ligne le 12 février 2023, consulté le 03 octobre 2023.

voor mensen zonder huisvesting een hoofdverblijfplaats te vinden, is het leefloon dat volledig gesubsidieerd wordt. In 2023 maakten 7.623 daklozen gebruik van deze regeling. Het rapport onderstreept ook het belang van de installatiepremie, die zijn voorzien om daklozen te ondersteunen bij het vestigen in een stabiele woning. In 2023 ontvingen 14.365 mensen deze premie⁶⁶. Het aantal **referentieadressen bij een OCMW** zou een eerste interessante piste voor indicator kunnen zijn.

Verder zijn **de tellingen dak- en thuisloosheid** een pertinente piste als indicator. Wat de tellingen in Vlaanderen betreft organiseert het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede deze tellingen in 2024 en 2025 op vraag van de Vlaamse overheid⁶⁷. Voor het Brusselse Gewest worden de tellingen tweejaarlijks uitgevoerd door Bruss'help⁶⁸. Het Observatoire Wallon du Sans-Abrisme is bevoegd voor de tellingen in Wallonië.

Het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede kreeg via het Samenwerkingsakkoord inzake dak- en thuisloosheid het mandaat als algemeen verzamelpunt voor gegevens inzake dak- en thuisloosheid. In mei 2025 publiceerde het een specifieke webrubriek⁶⁹ met een overzicht van gegevens. Verschillende van bovenstaande indicatoren worden daarbij vermeld.

6. Onderwijs

- **Aantal zittenblijvers**

Het **aantal zittenblijvers** in het lager en secundair onderwijs kan meegenomen worden als een mogelijke piste voor indicator voor het meten van de impact van crisissen binnen het onderwijsdomein. Zittenblijven weerspiegelt niet alleen leervertraging, maar ook de mate waarin leerlingen – vaak uit sociaaleconomisch kwetsbare groepen – al of niet voldoende ondersteuning kunnen krijgen om de verwachte leerdoelen te behalen. De cijfers voor het Vlaams onderwijs zijn terug te vinden in de statistische jaarboeken van Onderwijs Vlaanderen, terwijl de gegevens voor Wallonië en Brussel toegankelijk zijn via Fédération Wallonie-Bruxelles⁷⁰.

- **Aantal jongeren dat werkloos is en geen onderwijs/opleiding volgt (NEET)**

Een volgende piste voor indicator is het aantal jongeren in België tussen 15 en 24 jaar die noch werken, noch onderwijs volgen of een opleiding volgen, wordt aangeduid met de term '**NEET**' (Not in Education, Employment or Training). De jaarlijkse cijfers zijn afkomstig uit de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK), uitgevoerd door Statbel⁷¹.

- **Aantal voortijdige verlaters van onderwijs en opleiding**

Een **voortijdige schoolverlater** wordt gedefinieerd als een jongere tussen 18 en 24 jaar die geen diploma van het hoger secundair onderwijs heeft behaald en geen enkele vorm van onderwijs of opleiding volgt. In het kader van BE-FAST kan deze indicator als een relevante piste worden beschouwd

⁶⁶ POD Maatschappelijke Integratie (2024). *Focus nr.36: dakloosheid en thuisloosheid*.

⁶⁷ Steunpunt tot bestrijding van armoede (2024). Persbericht. *Tellingen dak- en thuisloosheid in Vlaanderen 2024*, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

⁶⁸ Bruss'help Brussels (2024). *Telling van daklozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*.

⁶⁹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (s.d.). *Dak- en thuisloosheid - Steunpunt tot bestrijding van armoede*.

⁷⁰ Onderwijs.vlaanderen.be (2023). *Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs 2021-2022*; Fédération Wallonie-Bruxelles (s.d.). *Redoublants - Chiffres Clés*.

⁷¹ Statbel (2024). *NEET cijfers*.

voor het meten van de impact van crisissen. Gegevens over deze doelgroep zijn afkomstig uit de enquête naar de arbeidskrachten (EAK) van Statbel⁷². Deze cijfers worden jaarlijks gepubliceerd.

- **Aantal inschrijvingen in het volwassenenonderwijs**

Een volgende mogelijke piste voor indicator is het **aantal inschrijvingen in het volwassenenonderwijs**. Het volwassenenonderwijs richt zich op het versterken of actualiseren van kennis en vaardigheden bij volwassenen. Het omvat zowel basiseducatie, gericht op fundamentele competenties, als secundair volwassenenonderwijs, dat leidt tot een diploma op middelbaar niveau. De jaarlijkse cijfers voor Vlaanderen zijn afkomstig van Onderwijs Vlaanderen⁷³. Voor de andere gemeenschappen beschikken we niet over cijfers.

7. Klimaat

Het is heel aannemelijk dat onze samenleving ook crisissen zal ondergaan gelinkt aan klimaatverandering. Daarom heeft het Steunpunt tot bestrijding van armoede ook dit aspect meegenomen in zijn verkenning van mogelijke indicatoren voor het meten van impact. We denken hierbij aan:

- Omvang van de schade na een natuurramp volgens het sociaaleconomische niveau van wijken en woongebieden.
- Aantal mensen overleden als gevolg van een extreem klimaatgebeuren, afhankelijk van de sociaaleconomische kenmerken.
- Aantal en profiel van huishoudens die niet (of onvoldoende) verzekerd zijn voor hun woning.
- Aantal claims ingediend bij het rampenfonds (met sociaaleconomische variabelen).
- Sociaaleconomisch niveau van wijken en woongebieden die het meest te lijden hebben van slechte luchtkwaliteit, hitte, overstromingen, etc.

Veel hangt uiteraard af van de aanwezigheid van sociaaleconomische variabelen bij deze indicatoren, en de mogelijkheid om de impact in situaties van armoede en bestaansonzekerheid te analyseren.

⁷² Statbel (2024). [Voortijdige verlaters van onderwijs en opleiding](#).

⁷³ Onderwijs.vlaanderen.be (2023). [Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs 2021-2022](#).

8. Besluit

Om in de toekomst over snellere en betere informatie te beschikken om in tijden van crisis de situatie op het terrein te kunnen monitoren, werd het onderzoeksproject BE-FAST (Data Infrastructure and Indicators for Fast Monitoring of Social and Labour Market) gestart. De KU Leuven (Centrum voor Sociologisch Onderzoek) en de Universiteit Antwerpen (Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck) doen in 2023-2025 in samenwerking met het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede een onderzoek naar de mogelijkheden om de bestaande data-infrastructuur te verbeteren en sneller te kunnen inspelen op crisissen. BE-FAST wordt gefinancierd door het Federaal Wetenschapsbeleid BELSPO in het kader van het BRAIN-be 2.0 onderzoeksprogramma, met cofinanciering door de POD Maatschappelijke integratie en de FOD Sociale zekerheid. Doelstelling van het project is om tot betere data in crisissituaties te komen.

Op basis van zijn werkzaamheden tijdens de COVID-19-crisis leverde het Steunpunt tot bestrijding van armoede een bijdrage aan BE-FAST en maakte het een overzicht van situaties en potentiële indicatoren om de impact van de COVID-19 crisis in armoedesituaties in kaart te brengen. Het organiseerde hiervoor ook een overleggroep van stakeholders waarop het de bevindingen van de drie onderzoekspartners op verschillende momenten voorlegde.

In de eerste paper van het Steunpunt (deliverable 1.2.1.) gaven we een thematisch overzicht van de impact op armoede in verschillende levensdomeinen die relevant zijn tijdens een crisis zoals de COVID-19 pandemie, op basis van werkzaamheden en publicaties van het Steunpunt tot bestrijding van armoede en van andere actoren. De focus ligt op de COVID-19-crisis, maar een aantal keer verwezen we ook naar impact van andere crisissen zoals de energie- en Oekraïne-crisis.

In deze tweede paper (deliverable 1.3.1.) kijken we naar de verschillende pistes voor relevante indicatoren, en dit voor dezelfde levensdomeinen die in de eerste paper werden behandeld.

Op deze manier willen we de blind spots in eerdere dataverzameling aanduiden, en dus mogelijke pistes aangeven voor gegevensverzameling om een beter zicht te krijgen op deze situaties met impact van crisissen.

De indicatoren die beschikbaar zijn om deze situaties in beeld te brengen, worden uitgewerkt in een derde paper (deliverable 1.4.1.), met informatie over de originele bron, de periodiciteit van de data, relevante recente cijfers, en commentaren van de overleggroep.

Maar in voorliggende paper hebben we vastgesteld dat er situaties zijn waar we nog niet beschikken over gepaste indicatoren of een daadwerkelijke gegevensverzameling, en waar nog verder onderzoek kan gebeuren. We hebben volgende situaties geïdentificeerd:

- Administratieve data van verschillende vormen van OCMW-dienstverlening
- Informatie over flexibele statuten
- Aantal voorschotten op sociale uitkeringen
- Inkomen van huishoudens uit informele economie
- Schulden met betrekking tot basisrechten, zoals ziekenhuisfacturen en schoolfacturen
- Het spaargeld waarover mensen beschikken
- Een algemeen overzicht van de voedselhulp en sociale kruideniers
- Mentale gezondheid
- Aantal administratieve en gerechtelijke uithuiszettingen
- Gegevens met betrekking tot sociaaleconomische impact van klimaatverandering

Daarbij willen we – hierin aangemoedigd door de deelnemers van de overleggroep – ook zeker het belang onderstrepen van bepaalde enquêtes, die bijvoorbeeld tijdens de COVID-19-crisis ad hoc werden opgezet, maar daarna werden stopgezet. Dergelijke enquêtes zouden – op een meer structurele basis - echt interessante informatie aanleveren, op basis van de bevraging van actoren op het terrein (waaronder de OCMW's) en van burgers. Hierbij bestaat zeker de nood aan extra initiatieven om kwetsbare burgers bij dergelijke bevragingen effectief te bereiken.

9. Bronnen

AQUAWAL (s.d.). [*Statistieken over drinkwater en de afwatering van afvalwater in Wallonië.*](#)

Banques Alimentaires – Belgische Federatie van Voedselbanken (2023). [*Jaarverslag 2023.*](#)

Brugel (s.d.). [*Documentendatabank. Sociale aspecten - Rechten van huishoudelijke afnemers en werking van de gas- en elektriciteitsmarkten.*](#)

Bruss'help Brussels (2024). [*Telling van daklozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.*](#)

Centrale voor Kredieten aan Particulieren (s.d.). [*Statistieken.*](#)

Coene, J. (2022). 'Pandemie, armoede en ongelijkheid. Een inleiding op het themadeel'. In: Coene, J. et al. (eds.) 2022. [*Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2021.*](#) University Press Antwerp, Antwerpen. p. 178-204.

CWaPE (s.d.). [*Publications. Rapport annuel concernant l'exécution des obligations de service public imposées aux fournisseurs et gestionnaires de réseau.*](#)

De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (s.d.). [*Tijdelijke werkloosheid en verwante uitkeringen.*](#)

De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (s.d.). [*Volledig vergoede werklozen.*](#)

Demonty, F., de Vaal, D., Nieto Peña, M., Stroobants, V., Van Hoetegem, H. (2023). *Gezondheid: een socio-constructivistische benadering. Elementen van gezondheid op basis van het overleg met actoren in de strijd tegen armoede*, Deliverable D3.3.1, Re-InVEST.be, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Eurostat (2023). [*Levensverwachting in goede gezondheid.*](#)

Eurostat (2024). [*Self-reported unmet need for medical examination and care by sex.*](#)

Statbel (s.d.). [*Goede gezondheid en welzijn.*](#)

Fédération Wallonie-Bruxelles (s.d.). [*Redoublants - Chiffres Clés.*](#)

Godart, P., Swyngedouw, E., Van Criekingen, M., van Heur, B. (2023). « Les expulsions de logement à Bruxelles : combien, qui et où ? », *Brussels Studies* [En ligne], Collection générale, n° 176, mis en ligne le 12 février 2023, consulté le 03 octobre 2023.

ING (2022). ING consumentenenquête. Belg haalt de broeksriem aan, Brussel, ING.

Institut Solidaris (2024). [*Le report des soins de santé - Edition 2023.*](#)

Nationale Bank van België (2021). [*Verslag 2020*](#), Brussel, p. 91.

Nationale Bank van België (2023). [*Household Finance and Consumption Survey \(HFCS\).*](#)

Nationale Bank van België (2025). [*Consumptie- en hypothecaire kredieten volgens de Centrale voor Kredieten aan Particulieren.*](#)

Observatorium Krediet en Schuldenlast (2024). [Welke impact hadden de opeenvolgende crisissen op \(problematische\) kredietschulden? Terugblik op de statistieken uit het jaarverslag 2023 van de CKP.](#)

Observatorium voor Krediet en Schuldenlast (2022). [Waar zijn de mensen met overmatige schuldenlast?](#).

OECD (2019). [Health for Everyone? Social Inequalities in Health and Health Systems.](#) OECD Health and Policy Studies.

Onderwijs.vlaanderen.be (2023). [Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs 2021-2022](#)

POD Maatschappelijke Integratie (2022). [Monitoring van de OCMW's – update september 2022.](#)

POD Maatschappelijke Integratie (2024). [Focus nr.36: dakloosheid en thuisloosheid.](#)

POD Maatschappelijke Integratie (s.d.). [Barometer sociale integratie.](#)

Resto du Coeur (s.d.). [De voedselbank van Resto du Coeur.](#); Resto du Coeur (2024). [Nooit eerder gezien in de geschiedenis van Resto's du Coeur België. Schrikbarend hoge cijfers!](#).

Schokaert, I., Morissens, A., Cincinnato, S., & Nicaise, I. (2012). [Armoede tussen de plooiën: aanvullingen en correcties op EU-SILC voor verborgen groepen armen](#), Leuven: HIVA-KULeuven.

Sciensano (2022). [Ongelijkheden in geestelijke gezondheid](#)

Sciensano (s.d.). [Belgian Mortality Monitoring Be-MOMO.](#)

Slr-bghm.brussels (2024). [Jaarverslag 2023.](#)

Statbel (2019). [Ons gemoed lijdt onder onze financiële situatie.](#)

Statbel (2024). [Materiële en sociale deprivatie.](#)

Statbel (2024). [NEET cijfers.](#)

Statbel (2024). [Sterftetafels en levensverwachting.](#)

Statbel (2024). [Voortijdige verlaters van onderwijs en opleiding.](#)

Statbel (2025). [Materiële en sociale deprivatie.](#)

Steunpunt Mens en Samenleving (2024). [Gezinnen in budget- en schuldhulpverlening in Vlaanderen.](#)

Steunpunt tot bestrijding van armoede (2019). [Feiten en cijfers. Hoeveel mensen doen beroep op voedselbedeling?](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede (2020). [Feiten en cijfers: hoeveel mensen in België hebben te kampen met schuldoverlast?](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede (2024). Persbericht. [Tellingen dak- en thuisloosheid in Vlaanderen 2024](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). [Interfederale nota over de impact van de Covid-19-crisis in situaties van armoede en bestaansonzekerheid](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). [Overzicht van COVID-19-maatregelen, ter ondersteuning in situaties van armoede en bestaansonzekerheid](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2020). [Advies van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting over vaccinatie tegen COVID-19 tijdens de acute fase van de pandemie](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). [Solidariteit en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks verslag 2020-2021](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2023). [De financiële dimensie van armoede. Tweejaarlijks Verslag 2022-2023](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2004). [Een andere benadering van armoede-indicatoren. Onderzoek-actie-vorming](#), Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2023). [De financiële dimensie van armoede. Tweejaarlijks verslag 2022-2023](#), p. 85, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2020). [Feiten en cijfers: bestaat er een sociale gezondheidskloof?](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). [Solidariteit en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks verslag 2020-2021](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

UAntwerpen, UHasselt en KU Leuven (s.d.). [De Grote Coronastudie 2020-2021](#); Sciensano (s.d.), [COVID-19 Gezondheidsenquêtes](#).

Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (s.d.). [Cijfers huurders](#).

Vlaamse Milieumaatschappij (2023). [Statistieken toepassing algemeen waterverkoopreglement 2023](#).

Vlaanderen.be (s.d.). [Opzegbrief van leverancier: contract zal worden stopgezet](#).

VREG (s.d.). [Documentendatabank. Sociale rapporten - Sociale statistieken over huishoudelijke afnemers.](#)

Wallonie Logement SWL (s.d.). [Publications - Rapport d'activités.](#)

Verkenning van pistes voor indicatoren voor het meten van impact van crisissen in armoedesituaties

Deliverable 1.3.1. voor het onderzoeksproject BE-FAST

Auteur Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting
Victor Hortaplein 40 bus 40, 1060 Brussel (Sint-Gillis)

T: 02 212 31 67

armoedebestrijding@cntr.be - www.armoedebestrijding.be

 @Luttepauvrete

Redactie Jamila Chihi, François Demonty en Henk Van Hootegem

Opmaak Catherine Boone

Deze publicatie is hoofdzakelijk in elektronische versie beschikbaar op de website van het Steunpunt: www.armoedebestrijding.be.

Ce note est également disponible en français.

Het Steunpunt juicht de verspreiding van kennis toe, maar dringt aan op respect voor de samenstellers en auteurs van alle bijdragen in deze publicatie. Haar als informatiebron gebruiken, is alleen toegestaan met vermelding van auteur en bron; de teksten of andere auteursrechtelijke beschermde elementen geheel of gedeeltelijk reproduceren, verkopen, publiceren, aanpassen mag alleen met de schriftelijke toelating van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Gelieve op volgende wijze naar deze publicatie te verwijzen:

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2025). *Verkenning van pistes van indicatoren voor het meten van impact van crisissen in armoedesituaties. Deliverable 1.3.1. voor het onderzoeksproject BE-FAST*, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING

Victor Hortaplein 40 bus 40, 1060 Brussel (Sint-Gillis)

WWW.ARMOEDEBESTRIJDING.BE